

רמב"ם הלכות מלכים ומלחמות פרק יב

מייחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה.

הלכה ד

לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בעכו"ם ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא כמו שביארנו בהלכות תשובה.

הלכה ה

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

אלא לשום שלום בעולם שנאמר והשיב לב אבות על בנים ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה וכן לא יחשב הקצין אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שביארנו.

הלכה ו

בימי המלך המשיח כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו' ובני לוי מטהר תחילה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל הרי הוא אומר ויאמר התרשתא להם וגו' עד עמוד כהן לאורים ולתומים הנה למדת שברוח הקודש

הלכה א

אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו נוהג וזה שנאמר בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ משל וחייה ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר שנאמר זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל שנאמר ואריה כבקר יאכל תבן וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל ומה ענין רמזו בהן.

הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד יראה מפשוטן של דברי הנביאים שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו' ואינו בא לא לטמא הסהור ולא לטהר הטמא ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין

האם יהיו בימות המשיח פלאות וניסים לדעת הרמב"ם?

היאך לא יתבטל מנהג העולם והרי תהי' תחיית המתים? / הנדרת מהותם של ימות המשיח ברברי הרמב"ם בפרקים האחרונים דהל' מלכים / מדוע לא הביא הרמב"ם ראי' לזה שלא יהיו מופתים בימות המשיח? / תיווך הדברים – כיצד יתכן שגם לא יבטל מנהג העולם וגם יהיו מופתים ויחיו המתים? / בין עיקר ענינו של משיח לבין הנסים שיתרחשו כשיזכו ישראל לזה / הטעם וההכרח לכך שיהיו אותות ומופתים בימות המשיח

– ביאור מקיף אודות מהותם של ימות המשיח והטעם לנסים שיתרחשו או –

היאך לא יתבטל מנהג העולם והרי תהי' תחיית המתים?

הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי' שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר בישעיה' וגר זאב כו' משל וחייה כו' שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב וכנמר, שנאמר זאב כו', ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר

כפ"ב מהלכות מלכים (ה"א) כתב הרמב"ם: "אל יעלה על

מצוות התורה. וכשם שבימי דוד המלך, לאחר שסיים את כיבוש הארץ (ונסתיימה מכבר מחיית עמלק) והחלו ההכנות לבניין המקדש, אזי הייתה לראשונה מזמן מתן תורה האפשרות שבני ישראל יקיימו את כל מצוות התורה בשלמות, כן יהי' בימות המשיח, שמלך המשיח יבנה את המקדש במקומו, ינצח את כל אויבי ישראל ויקבץ את הגלויות, כך שבני ישראל יוכלו לשוב ולקיים את כל מצוות התורה בשלמות.

וזהו הטעם להא דכתב הרמב"ם (שם פ"א ה"ג) שהדרך לבחון את אמיתותו מלך המשיח לא תהי' בזה שיעשה אותות ומופתים, ויתירה מזו, מיד לאחר שאומר שהמלך המשיח לא יזקק לאותות ומופתים, ממשיך שם באותה הלכה – ש"עיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם", והוא משום שהבחינה לכל דבר היא על ידי שרואים אם הוא ממלא את תכליתו והמכוון שלו, וכיון שגדרו ועניינו של מלך המשיח הוא, כנ"ל, לאפשר את קיום התורה והמצוות בשלמות, לכן הבחינה על היותו משיח היא אם אכן יביא את האפשרות לקיים את התורה והמצוות בעולם. והחושב שעל מלך המשיח לעשות דווקא אותות ומופתים ולגרום לשינויים בעולם, הרי מחשבתו זו היא היפך העניין שחוקי' ומשפטי' של התורה הם נצחיים לעולם (עיי' בכל זה בסימנים א-ב בארוכה).

הנה, בפ"ב ממשיך הרמב"ם לתאר את מצב העולם בימות המשיח, והמאורעות שיתרחשו אז. ובפשוטות הי' נראה שפרק זה עניינו אחר מהפרק הקודם, דבפרק י"א מבאר מהותו של מלך המשיח ופעולותיו, ואילו בפ"ב מבאר את מצב העולם בימות המשיח.

אמנם יש לומר, שבאמת פרק י"ב הוא המשך עניין פרק י"א, והפרטים שמתבארים בפ"ב אודות מצב העולם הם תוצאה ומסוכב ממה שהגדיר הרמב"ם בפ"א את מהותו של מלך המשיח. והיינו, שכיון שבפרק י"א מבאר, כנ"ל, שעיקר ענינו ותפקידו של מלך המשיח הוא לאפשר לבני ישראל את קיום התורה והמצוות בעולם הזה ואינו נצרך לעשות שינויים ומופתים, הנה בפרק י"ב ממשיך הרמב"ם ומתאר את מצב העולם כפי שיהי' בהתאם לתפקידו של משיח.

כלומר, בכל אריכות הפרטים שבפרק י"ב אין הכוונה לתאר את כל מה שיהי' בעולם בימות המשיח באופן כללי, כי אם רק שלאחר שבפרק י"א מבואר (כנ"ל) שיקום מלך המשיח ויגאל את ישראל מכל צרותיהם, ועל ידי פעולותיו ישוכו בני ישראל לקיים את התורה והמצוות בשלמות, הנה בפ"ב מבאר מהו המצב שישרור בעולם שיאפשר את קיום התורה והמצוות ללא הפרעות. ויעויין שם בפרטי ההלכות, ועד לסיומן (בהלכות ד-ה) שיהיו ישראל "פנויים בתורה וחכמתה כו' ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים וכו'", והיינו שאכן אז ישרור בעולם מצב המאפשר את קיום התורה ומצוות בשלמות, ומפני זה יעסקו ישראל בתורה ומצוות באופן הכי נעלה ושלם.

וזהו מה שמתחיל הרמב"ם את פ"ב שלא יעלה על הלב

כו', שנאמר וארי' כו', וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי' משל ומה ענין רמזו בהן". וממשיך בה"ב: "אמרו חכמים, אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד".

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, איך כתב הרמב"ם שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם, ולא יהי' כל חידוש במעשה בראשית, והלא אחד מ"ג עיקרי האמונה שקבע הרמב"ם עצמו הוא שתהי' תחיית המתים (פירוש המשניות סנהדרין בסוף הקדמתו), והכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעולם הבא (משנה סוף סנהדרין, רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. וראה גם בפירוש המשניות (שם, ד"ה ועתה אחל) דברים חריפים: ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה). והלא אין לך ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית גדול מתחיית המתים, ואיך יתכן לומר שבימות המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם"?

והנה, נחלקו הראשונים בנוגע ל"עולם הבא", שהוא תכלית שלימות השכר של ישראל על עבודתם, ובא לאחר התקופה הנקראת "ימות המשיח", דהראב"ד (הל' תשובה פ"ח ה"ב וראה כ"מ שם), והרמב"ן (בשער הגמול) סבירא להו שתחיית המתים היא "עולם הבא", ומה שיחיו המתים ויתלבשו הנשמות בתוך הגופים זהו תכלית השכר שיקבלו ישראל על עבודתם, ונמצא, שלשיטתם – תחיית המתים אינה חלק מתקופת "ימות המשיח", אלא היא ענין בפני עצמו שזמנו לאחר ימות המשיח. ואילו הרמב"ם פליג ע"ז וס"ל שעולם הבא הוא עולם הנשמות ללא גופים, ותחיית המתים איננה תכלית השכר על התורה והמצוות, אלא היא תהי' עוד בתקופת הזמן דימות המשיח, קודם שיגיעו הנשמות לעולם הבא (רמב"ם הל' תשובה שם. פיה"מ סנהדרין שם. ועוד).

ולפי זה, שלהרמב"ם תחיית המתים היא חלק מימות המשיח, מתחזקת מאוד התמיהה (הנ"ל): היאך כתב שאין להעלות על הלב "שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהי' שם חידוש במעשה בראשית", כשדוקא לשיטתו תחיית המתים שהיא ביטול מנהג העולם ושינוי גדול ממעשה בראשית, היא חלק מתקופת ימות המשיח גופא?

♦ ב ♦

הגדרת מהותם של ימות המשיח בדברי הרמב"ם בפרקים האחרונים דהל' מלכים

וכדי להבין כוונת הרמב"ם במ"ש שלא יהי' בימות המשיח ביטול מנהג העולם ושינוי במעשה בראשית, יש להקדים תחילה ביאור שיטתו הכללית של הרמב"ם בב' פרקים האחרונים של ספרו יד החזקה (פ"א ופ"ב מהלכות מלכים) על מהותם של ימות המשיח ועיקר מטרת ביאת מלך המשיח:

לעיל (סימנים א-ב) נתבאר באריכות שבפרק י"א בהלכות מלכים מגדיר הרמב"ם את עניינו של מלך המשיח ואת עיקר מטרת ביאתו בכך שהוא יחזיר מלכות דוד המלך ליושנה, שעניינה של מלכות דוד הוא – נתינת האפשרות לבני ישראל לקיים את כל

המשיח אינה מביאה בעקבותי ביטול מנהגו של עולם, ולא זהו גדר ימות המשיח. ולכן לא הוזקק הרמב"ם להביא ראיה נוספת לזה בהלכה דידן.

איך יתכן שגם לא יתבטל מנהג העולם וגם יהיו מופתים ויחיו המתים?

ועל פי יסוד הנ"ל בביאור דברי הרמב"ם בפ"ב, שעניינו לא להביא כל מה שיהי' בימות המשיח בכלל, אלא רק מה שישורר בעולם בהתאם למבואר בפרק י"א בעניין פעולות מלך המשיח עצמו, יש לתרוץ הקושיא דלעיל (ס"א), היאך כתב הרמב"ם שבימות המשיח לא יבטל דבר מנהגו של עולם, בעוד שיש עיקר בדת שיהי' אז (בפרט לשיטת הרמב"ם שהוא בימות המשיח עצמו, קודם "עולם הבא") השינוי הגדול והנס דתחיית המתים:

נתבאר לעיל שכוונתו של הרמב"ם בפ"ב היא לבאר דכיון שעניינו של משיח הוא מה שיביא את האפשרות לקיים את התורה ומצוות בשלימות ולשם זה אינו זקוק לעשות אותות ומופתים, לכן, גם המצב שישורר בעולם כתוצאה מביאתו אינו צריך שיהי' בו ביטול דבר מנהגו של עולם, כי אם "עולם מנהגו נוהג", באופן שיהי' בו האפשרות לשלימות הקיום התורה.

ועפ"ז יש לומר שבפ"ב לא קאי הרמב"ם על ימות המשיח בכלל, כי אם לתאר את מצב העולם כפי שיהי' בתחיית ימות המשיח בלבד, בקשר עם ביאת המשיח. ורק על זמן זה מבאר שכיון שעניינו של משיח ופעולותיו הם לפעול שיוכלו בני ישראל לקיים את התורה ומצוות בשלימות בעולם (כמו שנתבאר בארוכה בפ"א), לכן לא יעלה על הלב שצריך להיות בעולם בשלב של תחילת ימות המשיח ופעולותיו, שום שינוי במעשה בראשית ולא יבטל דבר מנהגו של עולם, כי לא לשם כך בא משיח.

ומה שגם לדעת הרמב"ם יהיו בימות המשיח שינויים גדולים במעשה בראשית וחידושים במנהגו של עולם, ועד לתחיית המתים, הנה לשיטתו, לא זהו עיקר עניינו של משיח, ואין זו מטרת ביאתו. ולכן לא יהיו שינויים אלו מיד בהתחלת ימות המשיח, כתוצאה מביאתו, אלא רק לאחרי זה, לאחר שתעבור תקופת הזמן של תחיית מלכותו של משיח, וכבר יקיימו בני ישראל את כל המצוות בשלימותם, אזי יעשה הקב"ה בזמן מאוחר יותר בימות המשיח עצמו עוד הנהגות ועניינים שיש בהם גם שינוי מנהגו של עולם, ובהם תחיית המתים (אמנם גם זה יהי' קודם תקופת עולם הבא שלשיטת הרמב"ם הוא תכלית השכר לנשמות בלא גופים).

אלא שכאן בפרק י"ב אין הרמב"ם מדבר אודות עניינים אלו כלל, כיון שהוא עוסק רק בתיאור מצב העולם כתוצאה מביאת המשיח ועיקר תפקידו, ומגדיר את התכלית של ימות המשיח בהלכה - שתהי' אז האפשרות לקיום כל הלכות התורה ומצוות בשלימות. ומה שבתקופה מאוחרת יותר אכן יהיו שינויים במנהגו של עולם, הוא עניין בפני עצמו, ולא בזה קאי הרמב"ם בפרק זה.

שבימות המשיח יבטל דבר מנהגו של עולם וכו', דכיון שבפ"א הדגיש לנו הרמב"ם שאין משיח בא לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם, כי הרי כנ"ל, אין עניינו של משיח לעשות אותות ומופתים, כי אם לאפשר את שלימות קיום התורה, לכן מתחיל את פ"ב עם יסוד זה וקובע שכן יהי' גם מצב העולם בימות המשיח - לא מצב של אותות ומופתים אלא מצב המאפשר את שלימות קיום המצוות.

מדוע לא הביא הרמב"ם ראיה לזה שלא יהיו מופתים בימות המשיח?

והנה, על פי זה, שדברי הרמב"ם בפ"ב כאן הם רק לבאר איך יהי' מצב העולם בהתאם לפרטי עניינו של משיח עצמו המבוארים בפ"א, תתורץ תמיהה בדברי הרמב"ם בהלכה דילן.

דהנה, בפרק י"א (ה"ג), כשכתב הרמב"ם (כנ"ל) שמלך המשיח לא נדרש לעשות כל אות ומופת, הביא הרמב"ם ראיה לדבריו מבן כוזיבא המלך. דמכך שרבי עקיבא וחכמי דורו דימו "שהוא המלך המשיח" אף ש"לא שאלו ממנו כו' לא אות ולא מופת" מוכחא מילתא שעשיית מופתים אינה תנאי להיות משיח ולכן אין זו הבחינה לאמת את היותו משיח.

ולכאורה צריך ביאור לפי זה מה שבהלכה דילן (ריש פ"ב), כשהרמב"ם כותב שאין להעלות על הלב ש"בימות המשיח יבטל דבר מנהגו של עולם או ישתנה מעשה בראשית", הנה בשונה מהלכה הנ"ל בפ"א, אין הרמב"ם מביא כל ראיה והוכחה מנלן שאכן לא יתרחשו בימות המשיח אותות ומופתים המבטלים דבר מנהגו העולם ומשנים מעשה בראשית.

אמנם, על פי הנתבאר כאן (בסעיף הקודם) שעניין ההלכות דפרק י"ב אינן לתאר את כ" מה שיתרחש בימות המשיח, אלא רק את מה שיתרחש בעולם בהמשך לפעולות מלך המשיח המבוארות בפרק י"א, יש לומר שהטעם שהרמב"ם לא הביא ראיה לזה שלא ישתנה מעשה בראשית בימות המשיח הוא משום שהראי' שבפרק י"א על זה שמשיח עצמו לא יעשה מופתים ושינויים בעולם, כוחה יפה גם לזה שלא יהיו בעולם בכלל אז שינויים במעשה בראשית.

שכן אילו הי' חלק מגדר ימות המשיח שצריך להיות בתקופה זו ביטול מנהגו של עולם ושינוי במעשה בראשית, הי' יוצא מזה שזהו גם כן מהותו ועניינו של מלך המשיח עצמו, שביאתו של מלך המשיח מביאה לזה שיהי' חידוש במעשה בראשית, וא"כ, מכיון שהבחינה על היותו משיח היא אם הוא אכן ממלא את עיקר עניינו ומהותו, הי' צריך מלך המשיח "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם" כדי לאמת את היותו משיח, כיון שזה עניינו ולשם מטרה זו הוא בא.

אמנם, כיון שכבר הוכיח הרמב"ם בפרק י"א מהא דרבי עקיבא וכל חכמי דורו לא ביקשו מבן כוזיבא לפעול אותות ולעשות מופתים שלא זהו עיקר עניינו, הרי כבר מעצמו מוכן שביאת מלך

ועפ"ז יש לבאר מ"ש הרמב"ם באגרת תחיית המתים שיתכן שיתקיימו הנפלאות שבדברי הנביאים כפשטן, שהרי, אחרי שידענו שהנסים שיתרחשו בימות המשיח הם תוצאה ממצבם הרוחני של בני ישראל, מובן שאם יהיו ישראל במצב של "זכו", אז באמת יהיו נפלאות כבר בתחילת ימות המשיח.

ומה שבספר משנה תורה סתם הרמב"ם שבתחילת ימות המשיח לא יהי שינוי במנהגו של עולם הרי זה מפני שספר משנה תורה הוא ספר הלכה, שהיא צריכה להיות פסוקה וברורה, וכיון שהגאולה היא עניין המוכרח להיות על פי הלכה, אין מקום לכתוב את האופן ד"זכו" שאין ברור לן שיתקיים בהיותו תלוי במעשה בני אדם (באם יגיעו למצב ד"זכו" או לא), שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג, ב), והרשות לכל אדם נתונה וכו' (רמב"ם הלכות תשובה ריש פ"ה). ולכן הרמב"ם בספרו כותב רק את אופן הגאולה המוכרח על פי הלכה להיות בכלל גווני ואינו תלוי במצב בני ישראל, במצב של "לא זכו", שאז אכן לא יהיו בימות המשיח נסים ושינויים במצב העולם.

ובעומק יותר יש לומר, שאין הכוונה שהרמב"ם כתב רק את האופן שתהי הגאולה במצב של "לא זכו" ח"ו, ואילו יהיו ישראל זכאין תרחש הגאולה באופן אחר, ולא יתקיימו דברי הרמב"ם הללו, כי אם שדבריו מכוונים גם אם יהי המצב של "זכו":

מבואר לעיל באריכות, שעיקר עניינו וגדרו של משיח על פי הלכה הוא מה שאז תהי האפשרות שיקיימו את התורה והמצוות בשלימות, ולשם זה אינו נצרך לאותות ומופתים. ולכן, הגם שאם יהי מצב של "זכו" יזכו ישראל כבר בתחילת ימות המשיח לנסים ופלאות, אך אין הכוונה שהניסים והשינויים שיהיו אז בעולם הם המטרה שלשמה בא משיח, אלא גם אז עיקר עניינו ההלכתי של משיח יהי לגרום אפשרות לקיים כל המצוות בשלימות בפועל גם במצב הטבעי של העולם. וזה שיהיו אז נסים ונפלאות (כיון ד"זכו") יהי זה מעשה מיוחד של הקב"ה מצד חביבותם של ישראל, והוא דבר נוסף על עיקר ענינו של משיח - קיום התורה והמצוות בשלמות.

ולכן הרמב"ם לא התייחס בדבריו בהלכה בפרקים אלו לאפשרות של "זכו" ולמופתים ונסים שיהיו אז, ואדרבה כתב שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו', כיון שכנ"ל הוא כותב רק את עיקר גדרו של משיח, ואכן גם במצב של "זכו" - עיקר גדרו של משיח הוא שיתאפשר קיום התורה והמצוות בעולם, גם אם לא יהיו בו שינויים. ומה שבפועל יהיו אז שינויים במנהגו של עולם, הרי זה דבר נוסף על עיקר ענינו של משיח.

הטעם וההכרח לכך שיהיו אותות ומופתים בימות המשיח

ולאחר שנתבאר יסודות אלו בדברי הרמב"ם, אשר (א) דבריו שלא יהיו שינויים במנהגו של עולם, וכל דבריו בפרק י"ב, הם בהתאם להמבואר בפ"א - אודות עצם גדרו של משיח לאפשר

[וביסוד זה בביאור דברי הרמב"ם, תתברר כמין חומר כל שיטת הרמב"ם בביאור דברי הנביאים אודות הזמן דלעתיד, אם יתקיימו כפשטם של דברים אם לאו, וכן שיטתו בישוב הסוגיות בגמרא ובמדרשים בזה, כפי שיתבאר באריכות בסיומן ה'].

בין עיקר ענינו של משיח לבין הנסים שיתרחשו כשיזכו ישראל לזה

ויש להוסיף ולחדד את הבנת שיטת הרמב"ם בעניין זה, אם יהיו בתחילת ימות המשיח שינויים במעשה בראשית ונסים ונפלאות. דנוסף על הנתבאר לעיל שגם להרמב"ם יהיו נסים ופלאות בתקופה מאוחרת יותר בימות המשיח, הנה נראה לומר יתירה מזו, שתתכן אף אפשריות לזה בתחילת ימות המשיח. וכמו שכתב הרמב"ם עצמו באגרת תחיית המתים (אות ו), שמה שכתב בספר הי"ד שהנבואות אודות הגאולה שיש בהן משינוי מנהג העולם הן "משל וחיידה" - "אין דברנו זה החלטי כו' שהם משל", וייתכן הדבר שיתקיימו הנבואות כפשטן (עיי"ש בפרטיות).

ולכאורה אינו מובן, הרי נתבאר לעיל שלשיטת הרמב"ם עיקר עניינו של משיח אינו לעשות אותות ומופתים אלא לתת האפשרות לקיים את התורה והמצוות בשלימות, ואם כן איך תתכן אפשרות שאכן יהי שינוי מנהגו של עולם, והנבואות יתקיימו כפשטן?

ויובן זה בהקדים הא דבגמ' (סנהדרין צח, ב) מובאת סתירת הכתובים בנוגע לאופן ביאת המשיח, דבדניאל (ו, יג) כתיב "וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה", ואילו בזכרי' (ט, ט) כתיב שמלך המשיח יבוא במצב של "עני ורוכב על חמור". ומיישבת הגמ', שהדבר תלוי באופן קיום התורה והמצוות של בני ישראל קודם הגאולה, דבאם "זכו" - עם ענני שמיא", אך באם "לא זכו" - עני ורוכב על חמור" (ועיין שם ש"פ חילוק זה מבאר הגמ' עוד כמה סתירות בדברי הנביאים אודות אופן ביאת המשיח).

ומובן הדבר שיש פה עניין כללי, היינו שאין זה רק בנוגע לפרט זה אם משיח יבוא כ"עני ורוכב על חמור", או שיהי העניין ד"ארו עם ענני שמיא", אלא שכן הוא בנוגע לכמה עניינים נסיים שיהיו לעתיד לבוא, שהדבר תלוי במצב הרוחני דבני ישראל קודם הגאולה, שבאם יהיו זכאין יזכו לנסים גלויים (וראה בכרתי ופלתי (י"ד סק"י סוף בית הספר) שתולה בזה הדין אם אליהו יבוא מאתמול לפני ביאת המשיח, וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב).

ויש לומר שלדעת הרמב"ם יש לחלק בין עיקר עניינו של משיח ומטרת ביאתו, לבין הנסים להם יזכו ישראל כתוצאה ממצבם הרוחני. דעיקר עניינו של משיח הוא מה שיביא לישראל את האפשרות לקיים את התורה ומצוות בשלימות, ולשם זה אינו נצרך לשום אותות ומופתים. ומה שמצינו ייעודים שונים על נסים שיתרחשו אז - הרי זה ענין נוסף, שאם יזכו ישראל, ויבואו למצב של "זכו" - יראו נסים מיוחדים להראות הופפת החביבות והמעלה של עם ישראל אצל הקב"ה, אבל לא זוהי מטרת ביאת המשיח.

ההכרח ומהו הטעם שאחר כך יהיו גם ניסים ושינויים בעולם?
 ויש לומר בפשטות, דהיא הנותנת: בפ"ב מתאר הרמב"ם באריכות איך שבימות המשיח יתאפשר לישראל לקיים המצוות בשלימות, ולא יהי' להם כל נוגש ומבטל, ואדרבה – כל האומות כולם יחזרו לדת האמת וימלא העולם כולו דעה את ה'. ומוכן, שמצב שלם זה של עסק התורה והמצוות בתכלית השלמות, זהו תכלית השלימות של המצב ד"זכו". וא"כ, גם אם לא הגיעו ישראל ל"זכו" קודם הגאולה, יבואו ישראל לבחינה זו בימות המשיח.

וכבר נתבאר לעיל שבעת שיבואו ישראל לבחינת "זכו" – מראה הקב"ה חביבותם ומעלתם ע"י שיזכו לנסים גדולים. ולכן מצב נעלה זה מצד בני ישראל יגרור בעקבותיו שינויים גדולים במעשה בראשית והנהגה נסית, עד לעניין היסודי דתחיית המתים, ויתקיים אז מה שנאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מ"כה ז, טו) – נפלאות כפשוטו.

את קיום המצוות בעולם; (ב) שבמצב של "זכו" יתקיימו שינויים ומופתים אלו כבר בתחילת ימות המשיח, אבל אעפ"כ לא הזכיר הרמב"ם, כיון שהם לא יסתרו את הפלא והיפוד שמשח לא בא כדי לעשות אותות ומופתים, כי אם שהם יהיו בנוסף לעיקר ענינו (ושלזה יכונו דבריו באגרת תחיית המתים); הנה על פי כל זה תתיישב לנו תמיהה גדולה:

נתבאר לעיל שהגם שכתב הרמב"ם שלא יהי' שינוי במנהגו של עולם, מ"מ ברור שגם לדעתו תהי' תקופה מאוחרת יותר בימות המשיח (עוד קודם עולם הבא), שבה יתרחשו נסים ושינויים גדולים ועד – לתחיית המתים, ומה שלא כתב בפ"ב הוא מפני שבפרק זה בא רק לתאר את ימות המשיח כפי שהם בהתאם לעיקר ענינו של משיח ומטרת ביאתו, ומכיון שנסים אלו אינם מעיקר ענינו של משיח ע"פ הלכה, לכן לא הביאם בפ"ב.

אמנם, עדיין צריך להבין בטעם הדברים, דכיון שעיקר ויסוד ותפקידו של מלך המשיח הוא שיתקיימו המצוות בשלימות, מהו

כי אם רגש הבא מלבנו, וגם זה הוא שולל וכותב שלא יהי' בימות המשיח שינוי ממנהגו של עולם, כי עיקר ענינו של משיח הוא לא זהו עיקר ענינו ומטרת ביאתו של משיח.

המלך המשיח אינו צריך להחיות מתים?

בהלכות מלכים (פ"א ה"ג) כתב הרמב"ם יסוד שהמלך המשיח אינו צריך לעשות מופתים, ומפרט בזה הלשון: "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחי מתים".

וצריך עיון שהרי בריא מילתא, והוא יסוד מעיקרי הדת (פירוש המשניות סנהדרין ועוד), שבימות המשיח תהי' תחיית המתים?

ויש לומר בזה על פי מה שנתבאר בארוכה (בסימן זה וכן בסימנים א-ב) שהרמב"ם בפרקים אלו של הלכות מלכים אינו בא לפרט ולתאר כל מה שיהי' או לא יהי' לעתיד לבוא, כי אם להגדיר מהו עיקר גדרו ותפקידו של מלך המשיח, שהוא להחזיר האפשריות לקיים התורה והמצוות בשלמות (פרק י"א) וכן מה יהי' מצב העולם כתוצאה מעצם תפקידו זה של משיח (פרק י"ב).

ועל פי זה יש לומר שהרמב"ם כאן מונה בדוקא כל העניינים שאכן יהיו בהמשך בימות המשיח, שגם לדעתו יהיו "אותות ומופתים" ויתחדשו "דברים בעולם", ובוודאי שתהי' תחיית המתים. וכונתו כאן היא למנות כל הדברים הללו ולבאר שאע"פ שהם יתרחשו לפועל, הנה "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותם, כיון שלא זו מטרת ביאתו לפעול עניינים אלו, כי אם לאפשר לישראל לקיים המצוות בשלמות. ולכן כל עניינים אלו לא יתרחשו מיד בתחילת ביאת המשיח, אלא בשלב נוסף, בזמן שלאחר כן.

החילוק בין "אל יעלה על הלב" ל"ואל יעלה על דעתך"

כתב הרמב"ם (פ"ב ה"א): "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו'".

וכבר נתבאר (לעיל סעיף ג) הטעם שלא הביא הרמב"ם שום ראי' לדבריו אלו, והוא לפי שכבר בפ"א (ה"ג) כשכתב "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים" הביא ראי' לזה מהא דרבי עקיבא וחכמי דורו לא ביקשו מבן כוזיבא לעשות אות ומופת. ומזה מוכח, שעיקר ענינו של משיח הוא לאפשר את קיום המצוות בשלמות, ולא לעשות מופתים ושינויים בעולם. וכיון שהדבר כבר הוכח בפ"א, ובפ"ב לא נאמרה אלא השלמת אותו עניין ממש, שלא זו בלבד שמלך המשיח לא צריך לעשות מופתים אלא גם לא יהיו כתוצאה מפעולותיו מופתים בעולם, לכן אין צורך להביא ראי' נוספת לדבר זה, ויפה כח הראי' דבפ"א גם לנדו"ד.

אלא שלפי זה אפשר להקשות מהו הטעם בכלל לכפול ולומר דבר זה (שלא יהיו מופתים בעולם) בפ"ב, אם הוא כבר דבר שמוכרח מצד המתבאר בפ"א (שעל מלך המשיח אין מוטל לעשות מופתים)?

ויש לומר שלכן דייק הרמב"ם בלשונו, ודלא כבפ"א ששם כתב "ואל יעלה על דעתך", שינה כאן בפ"ב וכתב "ואל יעלה על הלב", שכונתו כאן לרמוז שאף אם מצד הדעת וההבנה מבינים עניין זה שמלך המשיח אינו עושה אות ומופת כחלק מתפקידו, מ"מ מכיון שידעים מעולותיו העצומות של משיח, אשר הוא "ישכיל" . ירום ונשא וגבה מאד" (ישעי" נב, ג) - יכולה לעלות על הלב תשוקה ואהבה רבה לעוצם מעלתו של משיח, ומצד רגש הלב עולה על ליבו שבכל זאת יבטל משיח מנהגו של עולם.

וזהו מה שבא הרמב"ם לשלול, לא קס"ד שיעלה על דעתו של אדם,

שתי תקופות בימות המשיח

שינוי מנהגו של עולם בארץ ישראל בלבד? / זכותו הרבותם לאתים" – יתקיים כפשוטו? / אילני סרק יעשו פירות – משל הוא? / בין נבואות ויעודים על משיח עצמו ליעודים על ימות המשיח בכלל / תקופת "עולם כמנהגו נוהג" ותקופת "שינוי מנהגו של עולם" – ביאור מקיף בשיטת הרמב"ם בפירושו היעודים שנאמרו על הגאולה אם הם בדרך משל או כפשוטו –

שינוי מנהגו של עולם – בארץ ישראל בלבד?

בפיי"ב מהלכות מלכים (ה"א) כתב הרמב"ם: "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג, וזה שנאמר בישע' (יא, ו) 'וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ' משל וחייה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב וכנמר, שנאמר 'זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם' (ירמ' ה, ו), ויחזרו כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המתור בנחת עם ישראל, שנאמר 'וארץ כבקר יאכל תבן' (ישעי' שם, ז), וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי' משל ומה ענין רמזו בהן". וממשיך בה"ב: "אמרו חכמים (ברכות לד, ב), אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד".

ובראב"ד על אתר השיג עליו וז"ל: "והלא בתורה (בחוקותי כו, ו) והשבתי חי' רעה מן הארץ" (וראה גם ראב"ד בהל' תשובה פ"ח ה"ב). היינו, שכיון שמקרא מלא דיבר הכתוב שיושבתו החיות הרעות מן הארץ, היאך כתב הרמב"ם שלא "יהי שם חידוש במעשה בראשית" ו"עולם כמנהגו נוהג"?

וברדב"ז (על אתר) כתב ליישב שיטת הרמב"ם: ש"מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל, כדכתיב (ישעי' יא, ט) "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ" – הארץ הידועה. וכן "והשבתי חי' רעה מן הארץ", אבל בשאר ארצות, עולם כמנהגו נוהג, והכתובים הם משל, שכן כתוב "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעי' ב, ד), ובארץ ישראל יתקיים הפשט והמשל". והיינו, שהרדב"ז מבאר שיטת הרמב"ם, דבארץ ישראל יקיים היעוד "והשבתי חי' רעה" כפשוטו, משא"כ בשאר הארצות – יעוד זה הוא משל בלבד.

אמנם, לכאורה תירוץ זה אינו מובן, כי קשה לומר שלדעת הרמב"ם אכן יהיו נסים בארץ ישראל, ומכמה טעמים:

א. לשון הרמב"ם היא שבימות המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם", ומלשון זה משמע דקאי על העולם כולו, וארץ ישראל בכלל, ואם בארץ ישראל יתרחשו נסים – א"א לומר שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם.

ב. לעיל (בפיי"א מהל' מלכים ה"ג) הוכיח הרמב"ם שמלך המשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים מהא שבימי בן כוזיבא "דימה הוא [רבי עקיבא] וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח" אף שלא עשה אותות ומופתים כלל. [ולעיל (סימן ד) נתבאר שהוכחה זו של הרמב"ם כוחה יפה לא רק בנוגע להא דאין לדרוש ממלך המשיח עצמו לעשות אותות ומופתים, אלא גם למה שנתבאר בהלכה דידן שבימות המשיח בכלל לא יבטל דבר ממנהגו של עולם – ע"ש בארוכה]. ומכאן ראוי ברורה גם לנדוד, שלדעת הרמב"ם גם בארץ ישראל לא יתקיימו יעודי הנסים כפשוטם, שהרי רבי עקיבא וחכמי דורו דימו שבן כוזיבא הוא מלך המשיח אף שלא היו אז אותות ומופתים כלל, גם לא בארץ ישראל.

ולפי זה הדרא קושיית הראב"ד למקומה, איך כתב הרמב"ם שבימות המשיח לא יבטל דבר ממנהגו של עולם, הרי כתוב "והשבתי חי' רעה מן הארץ".

[ומה שתירץ הרדב"ז בתחילת דבריו "כשם ששאר הכתובים משל, גם זה משל", הנה י"ל דזה שהראב"ד השיג מכתוב זה הוא כי בתורת כהנים (על כתוב זה) משמע שפירשו את הפסוק כפשוטו, דאיתא שם ב' פירושים על "והשבתי חי' רעה": "רבי יהודה אומר מעבירן מן העולם, רבי שמעון אומר משביתן שלא יזיקו", ומפירושים אלו משמע שדרשו את הכתוב כפשוטו, ולא בדרך משל, וא"כ אין לתרץ ד"גם זה משל", וא"כ עדיין קשה איך תתאים שיטת הרמב"ם שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם, עם הכתוב "והשבתי חי' רעה מן הארץ".]

שיעודי הנביאים יתקיימו בימות המשיח, או שס"ל ש"אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות", ויעודי הנביאים משל וחידה הם?

אילני סרק יעשו פירות – משל הוא?

והנה, בנוסף לקושיות הנ"ל מהכתוב בתורה "והשבתי חי רעה מן הארץ", ומ"וכתתו חרבותם לאתים", עוד יש להקשות מדברי הגמ' בסוף כתובות: "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר (יואל ב, כב) כי עץ נשא פרי, תאנה וגפן נתנו חילם". ועד"ז הוא בתורת כהנים (בחקותי כו, ד) "ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, תלמוד לומר ועץ השדה יתן פרי".

וגם כאן תמוה, איך אפשר לומר שבימות המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם", הרי זה שאילני סרק יעשו פירות הוא ביטול מנהגו של עולם?

ולכאורה ה' אפשר לתרץ שלדעת הרמב"ם גם דבר זה משל הוא, ולדוגמא שעץ מאכל משל הוא לתלמיד חכמים (ראה הענין ז, א) ו"אילני סרק" לעמי הארץ, ולעתיד לבוא גם עמי הארץ יתנו פירות, שיהפכו לתלמידי חכמים (וראה פירוש כעין זה בענף יוסף לעין יעקב כתובות שם), וכיו"ב.

אמנם, תירוץ זה אי אפשר לאמרו, דנוסף לזה דיש לחלק בין דברי נביאים דשפיר יש לפרשם כמשל בלבד ולהוציאם ממשוטים לגמרי, לדברי חז"ל שלכאורה צריכים לפרשם כמשוטים, וגם אם טמונים בהם פירושים ורמזים שונים, אי אפשר לפרשם כמשל בלבד, הרי בנדר"ד מוכח מדברי הגמרא והתו"כ גופם שהדברים מתפרשים כמשוטים, ולא בדרך משל וחידה.

דבכתובות שם בא מאמר זה בהמשך לכמה מאמרים שפירושים כפשוטו ממש, וכמו מה שנאמר שם קודם לזה ד"ר חנינא מתקן מתקלי" – שהי' "משה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ, שהיתה חביבה עליו ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים" (רש"י כתובות שם), דמאמר זה פירושו כפשוטו ממש שתיקן מכשולי ארץ ישראל, וכן שאר המאמרים בהמשך הסוגיא שם מתפרשים כפשוטים, וא"כ גם המאמר דידן על אילני סרק שיעשו פירות שבא בהמשך לאותם מאמרים – גם הוא צריך להתפרש כפשוטו.

וכן בתורת כהנים מובא ענין זה בהמשך לברכות ויעודים נוספים שיתקיימו בימות המשיח שהארץ "לא כדרך שהיתה עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדם הראשון כו", נזרעת ועושה פירות בן יומה כו', נטוע ועושה פירות בן יומה כו', העץ נאכל", שכל דברים אלו ברור שפירושה הוא כפשוטו ממש, שכמו שהי' בימי אדם הראשון, כך יהי' גם כן, וא"כ, ברור הדבר שגם מה שנאמר בהמשך שאילני סרק יעשו פירות, גם זה מתפרש כפשוטו.

ועפ"ז הדרא קושיין לדוכתא, איך כתב הרמב"ם שבימות

"וכתתו חרבותם לאתים" – יתקיים כפשוטו?

והנה נוסף על השקו"ט הנ"ל כיצד ילמד הרמב"ם את הכתוב "והשבתי חי רעה מן הארץ", עוד יש לעיין היאך תתקיים השיטת הרמב"ם נבואת ישעי' (ב, ג-ד) "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה", שבכתוב זה לא נאמר רק ש"פועל" לא יהיו מלחמות עוד בעולם, דזה יכול להיות גם דבר טבעי, שישנם זמנים שאין מלחמות נצרכות בעולם, אך כאן נאמר יתירה מזו, שישתנה טבעם של בני אדם, ולא יהיו מלחמות כלל, עד שיבטלו כליל את כלי הזיין, וזה וודאי היפך "מנהגו של עולם".

ומפורש מצינו שלדעת הרמב"ם יעוד זה יתקיים בימות המשיח כפשוטו:

בגמ' שבת (סג, א) נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם מותר לצאת בכלי זיין בשבת, דלר"א מותר לצאת בכלי מלחמה בשבת כיון ש"תכשיטין הן לו", ואילו לחכמים "אינן אלא לגנאי שנאמר וכתתו חרבותם לאתים וכו'", ומפרש רש"י "ואי תכשיטין נינהו לא יהו בטלין לעתיד".

ופסק הרמב"ם כחכמים, שכן כתב בפירוש (הלכות שבת פ"ט ה"א): "כל כלי מלחמה אין יוצאין בהן בשבת".

והנה, בברכות (לד, ב) נחלקו ר' חייא בר אבא ושמואל בנוגע ליעודים שבדברי הנביאים, לדעת רחב"א "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח", והיינו, שכל הדברים שנאמרו בנביאים יתקיימו בימות המשיח, אמנם דעת שמואל היא "אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד".

ובסוגיא הנ"ל בשבת (שם) מפורש שחכמים דס"ל שאסור לצאת בכלי זיין בשבת וגנאי הן, לא סבירא להו כשמואל, אלא לדעתם היעודים שנאמרו בנביאים, ובכללם היעוד "וכתתו חרבותם לאתים", יתקיימו בימות המשיח, ואז יתבטלו הכלי זיין.

וכיון שהרמב"ם פוסק בפירוש כחכמים, משמע שסבירא לי' שהנבואה שבפסוק "וכתתו חרבותם לאתים" מתפרשת כפשוטה, ואכן תתקיים בימות המשיח.

וכבר הקשה בלחם משנה (הלכות תשובה פ"ח ה"ז), שלכאורה דבריו אלו הם בסתירה לדבריו כאן בהלכות מלכים שבימות המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם" ו"אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד"?

עוד הקשה בלחם משנה (שם), דגם לולי פסק הרמב"ם על יציאה בכלי זיין בשבת, הנה דבריו סתרי אהדדי לכאורה, כי, כאן בהל' מלכים (בתחילת ה"ב) וכן בהל' תשובה (ספ"ט) הביא את דברי שמואל ד"אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", ואילו בפ"ח בהלכות תשובה (ה"ז) הביא את דברי רבי חייא בר אבא ש"כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח".

ואם כן קשה, מהי שיטת הרמב"ם בעניין זה, האם סבירא לי'

המשיח והפעולות שנאמרו שיעשה בהמשך ישיר לביאתו, מפרשם הרמב"ם בדרך משל, באופן שמתפרשים שגם הם נאמרו על דבר זה, מה שלעתיד ישורר מצב שבו יוכלו ישראל ללמוד תורה ולקיים המצוות במנוחה. ועל יעודים אלה בלבד כתב "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם וכו'".

אמנם רק יעודים אלו מוכרח הרמב"ם לפרש שלא כפשוטם, משא"כ היעודים שלא נאמרו ביחס לביאת המשיח עצמו, אלא כענין כללי שיתרחש לעתיד לבוא, גם הרמב"ם יפרשם כפשוטו.

ודבר זה אינו בסתירה למה שכתב הרמב"ם שלעתיד לבוא לא ישתנה דבר ממנהגו של עולם, שהרי לא בא הרמב"ם לתאר כאן כ"מ מה שיקרה לעתיד לבוא ובימות המשיח, כי אם להגדיר עיקר מטרת ביאת המשיח לשם מה היא. ובזה קבע הרמב"ם ופסק שלא בא משיח לעשות אותות ומופתים, וכל היעודים שנאמרו בקשר לזה, אינם מתפרשים כפשוטו.

ומה שמצינו שבימות המשיח יעשה הקב"ה נסים גדולים ויהיו שינויים במעשה בראשית, הנה לדעת הרמב"ם אין כל אלו עיקר גדר ביאת המשיח אלא דברים נוספים שיעשה הקב"ה להראות חביבותם של ישראל, ואינם מגדרי ביאת המשיח גופא. וזהו הטעם שלא הביאם הרמב"ם בפירושו בדבריו כאן בהלכות מלכים, שכן לא קאי כלל בדברים נוספים אלו, אלא רק בעיקר תפקידו של מלך המשיח והמצב שישורר בעולם הנובע מצד עיקר זה.

ועפ"ז יש לומר שלדעת הרמב"ם יהיו ב' תקופות ושלבים:

א. הזמן דתחילת ביאת המשיח, בו יביא המשיח את העולם למצב שבו יוכלו לקיים את התורה והמצוות בשלימות. וכל היעודים שנאמרו בקשר לתקופה זו שיש בהם שינוי מנהגו של עולם, מתפרשים בדרך משל, כיון שכל עיקר מטרת ביאת המשיח אינה לעשות אותות ומופתים כי אם לתת האפשרות לקיים התורה והמצוות בשלימות.

ב. לאחר שישלים משיח את עיקר עניינו ויביא את האפשרות לקיים תורה ומצוות בשלימות, אזי יזכו ישראל שיראה להם הקב"ה את גודל חביבותם לפניו ע"י שיראה להם נסים גלויים, כתחייית המתים וכו' וב. וכל היעודים שנאמרו בקשר לימות המשיח שאינם קשורים ישירות לביאת המשיח - אפשר לפרשם כפשוטו, כי יתקיימו בתקופה זו המאוחרת יותר.

ומדויק הדבר בלשון הרמב"ם כאן שכתב "וזה שנאמר בישע"י וגר זאב כו' משל וחידה כו' שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב וכנמר, שנאמר זאב כו', ויחזור כולם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המותר כו', שנאמר ואר"י כו', וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי' משל ומה ענין רמזו בהן":

דמזה שדייק בלשונו וכתב כאן "וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח" ולא כתב "בענין ימות המשיח" משמע שלא קאי בכל היעודים שנאמרו בקשר לימות המשיח כי אם רק במה

המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם" כאשר מפורש בדברי חז"ל שלעתיד לבוא גם אילני סרק יעשו פירות, והרי זה ביטול מנהגו של עולם?

בין נבואות ויעודים על משיח עצמו ליעודים על ימות המשיח בכלל

יש לומר הביאור בכל זה:

אחד מי"ג עיקרי האמונה שקבע הרמב"ם עצמו הוא שתהי' תחייית המתים (פירוש המשניות סנהדרין בסוף הקדמתו), והכופר בתחייית המתים אין לו חלק לעולם הבא (משנה סוף סנהדרין, רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. וראה גם בפירוש המשניות (שם, ד"ה ועתה אחל) דברים חריפים: ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה). והלא אין לך ביטול מנהגו של עולם וחדוש במעשה בראשית גדול מתחייית המתים.

וכיון שכן, מוכרחים אנו לומר שמה שכתב כאן הרמב"ם שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם לא בא בזה לקבוע שלא יהיו כלל שינויים במנהגו של עולם בימות המשיח, שהרי הדבר ברור שתהי' תחייית המתים, אלא צריך לומר שסבירא לי' להרמב"ם שיהיו שני שלבים בימות המשיח. דבשלב הראשון אכן לא יבטל דבר ממנהגו של עולם, ומה שיחיו המתים ויהיו אותות ומופתים ושינויים במנהגו של עולם - זה יהי' בשלב מאוחר יותר בימות המשיח.

ביאור הדברים:

נתבאר לעיל (סימנים א, ב, ד) בארוכה דלדעת הרמב"ם עיקר תכלית ומטרת ביאתו של מלך המשיח אינה כדי לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם, כי אם להחזיר לבני ישראל את האפשרות לקיים את התורה והמצוות בשלימות, כמו שהי' בימי דוד המלך.

וזהו עיקר דברי הרמב"ם בשני פרקים האחרונים בהלכות מלכים, דרוב דבריו סובבים סביב נקודה זו, שגדר ימות המשיח ע"פ הלכה הוא מה שיחזרו כל המצוות להתקיים בשלימות, וענין זה יבוא לפועל על ידי שיעמוד להם לישראל מלך מבית דוד, ויבנה בית המקדש, ויתקבצו כל ישראל לארץ ישראל, וכן מאריך בפרק דילן (פ"ב) שהמצב שישורר אז בעולם יהי' מצב נוח שיתן לישראל את האפשרות ללמוד תורה ולקיים מצוות במנוחה גמורה.

ועל פי זה יש לומר שלדעת הרמב"ם יש לחלק בין היעודים שנאמרו על מלך המשיח עצמו או על המצב שישורר בעולם כתוצאה ישירה מביאת המשיח, לבין היעודים שנאמרו על ימות המשיח באופן כללי.

דהיעודים שנאמרו על מלך המשיח עצמו הנה מכיון שלדעת הרמב"ם עיקר מטרת ביאת המשיח הוא להביא את האפשרות לשלימות התורה והמצוות ולענין זה אין משיח צריך לעשות אותות ומופתים, לכן כל היעודים הנסיים שנאמרו על מלך

המשיח, ולא בתחילת ביאת המשיח.

ב. נבואת "וכתתו חרבותם לאתים" גם לא נאמרה ביחס לתקופת ביאת המשיח דווקא, ולכן היא דפוסק הרמב"ם כחכמים ומשמע שס"ל שיתקיים הדבר כפשוטו בימות המשיח, אינו סותר למה שכתב כאן ש"לא יבטל דבר ממנהגו של עולם", כי בשתי תקופות שונות מדובר. דמה שלא "יבטל דבר ממנהגו של עולם" הוא בתקופה הראשונה דביאת המשיח, ואילו נבואת "וכתתו חרבותם לאתים" תתקיים בתקופה השנייה, אחרי שישלים מלך המשיח פעולתו ויהיו ישראל עוסקים בתורה ומצוות בשלימות.

ג. מה שכתב הרמב"ם "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח" אינו בסתירה לדבריו "אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" כי בשתי תקופות מדובר. בתקופה הראשונה, בתחילת ביאת המשיח "אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד", ובתקופה השנייה יתקיימו כל הדברים שנתנבאו הנביאים על ימות המשיח כפשוטם.

ד. היעוד שלימות המשיח אילני סרק יעשו פירות - שעל כרחק חייבים לפרשו כפשוטו - אינו סותר למ"ש כאן הרמב"ם שלא "יבטל דבר ממנהגו של עולם" כי לדעת הרמב"ם יתקיים בתקופה שנייה דימות המשיח, לאחר השלמת הפעולות בקשר לשלימות קיום התורה והמצוות.

ועיקר הדברים הם שלדעת הרמב"ם מטרת ביאת המשיח היא להביא את האפשרות לקיים את התורה והמצוות בשלימות, ולזה אינו נצרך לעשות אותות ומופתים, וכל היעודים שנאמרו בקשר לזה, על כרחנו יתפרשו באופן שגם הם על ענין זה ידברו, ומשל הם לזה שישרור בעולם מצב המאפשר שלימות התורה והמצוות.

אמנם, ברור שגם לדעת הרמב"ם, לאחר שיהיו ישראל שלמים בתורה ומצוות, יזכו לראות נסים ונפלאות, שיראה להם הקב"ה להראות חביבותם לפניו, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מכה ז, טו).

שנאמר "בענין המשיח" עצמו, שעליהם מכוונים דבריו ש"הם משלים". משא"כ שאר היעודים בקשר "לימות המשיח" אפשר לפרשם כפשוטו.

וזהו שממשיך הרמב"ם ומפרט בדבריו שהיעוד ד"וגר זאב עם כבש" (ישעי' יא, ו) מתפרש בדרך משל, כיון שיעוד זה נאמר בהמשך ל"ויצא חוטר מגזע ישי גו'" (שם יא, א ואילך), המדבר על מלך המשיח עצמו. ולכן הוכרח הרמב"ם לפרשו בדרך "משל וחידה" - "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם" ו"יחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו", והיינו דכיון ש"וגר זאב עם כבש" הוא המשך הנבואה העוסקת בעיקר תפקיד מלך המשיח ומטרת ביאתו, לכן מוכרח הרמב"ם לפרש שנבואה זו היא בדרך משל וחידה ללמדנו שלא יהיו להם לישראל טרדות ובלבולים מאומות העולם, ויוכלו לקיים המצוות בשלמות ובמנוחה.

♦ ה ♦

תקופת "עולם כמנהגו נוהג" ותקופת "שינוי מנהגו של עולם"

ולאחר שלמדנו יסוד זה בשיטת הרמב"ם ויחסו לנבואות ויעודי חז"ל אודות הגאולה העתידה, שמה שכתב כאן שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם קאי רק על היעודים שנאמרו על מלך המשיח עצמו ועיקר תפקידו, ורק עליהם כתב שיתפרשו בדרך משל וחידה, אבל בנוגע לשאר העניינים שיהיו בימות המשיח שאינם שייכים לעיקר תפקידו של מלך המשיח עצמו, הנה גם להרמב"ם יכולים הם להתפרש כפשוטם, הנה על פי זה כל הקושיות שהקשינו לעיל על דברי הרמב"ם סרות מאליהן:

א. הכתוב "והשבתי חי רעה מן הארץ" (שממנו הקשה הראב"ד) לא נאמר ביחס לביאת המשיח ופעולותיו, ולכן גם להרמב"ם שפיר יש לפרשו כפשוטו, שדבר זה יתקיים בתקופה השנייה בימות

עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת - מפני מה מפרשם הרמב"ם בדרך משל?

איתא בגמ' (שבת ל, ט"ב) "יתיב רבן גמליאל וקא דריש, עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ (תהלים עב, טז), ליגלג עליו אותו תלמיד כו', אמר לי' בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק, אחוי לי' כמיהין ופטריות, ואכלי מילת נברא בר קורא". ומהא דהראה ר"ג לתלמיד דוגמאות מוחשיות להא שתוציא א"י גלוסקאות - כמיהין ופטריות, וכלי מילת - נברא בר קורא, משמע שיעודים אלו יתקיימו כפשוטם ממש.

אמנם, בפירוש המשניות להרמב"ם (סנהדרין בהקדמה לפ' חלק) פירש מאמר זה על מה ש"יהי' נקל מאוד על בני האדם למצוא מחייתם, עד שבעמל מעט שיעמול אדם יגיע לתועלת גדול. וזהו שאמרו עתידה א"י להוציא גלוסקאות וכלי מילת, לפי שבני אדם אומרים כשימצא דבר מוכן ומזומן, פלוני מצא פת אפוי ותבשיל מבושל", והיינו שמפרשו שלא כפשוטו, וממשיך ש"קצף החכם הזה שאמר המאמר הזה על תלמידו כשלא הבין דברו וחשב שהוא על פשוטו, והשיבו כפי השגתו, ולא היתה אותה התשובה תשובה האמיתית, והראי' על שלא השיב לו על אמתתו - מה שהביא ראי' אל תען כסיל כאולתו".

ולכאורה, הרי נתבאר לעיל (סעיף ד) שעל כרחק גם לדעת הרמב"ם יתקיימו נסים לעתיד לבוא בתקופה מאוחרת בימות המשיח, וא"כ,

מאחר שפשטות דברי הגמ' מורים שיעוד זה יתקיים כפשוטו, מדוע הוכרח הרמב"ם להוציאו מפשוטו ולפרשו בדרך משל בלבד?

ויש לומר הביאור בזה:

הפסוק שממנו למד ר"ג שעתידה א"י להוציא גלוסקאות וכלי מילת הוא "יהי פסת בר בארץ", והרי פסוק זה בא בהמשך לנאמר קודם (תהלים שם, א) "לשלמה אלקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך", דקאי על מלך המשיח עצמו, ולא על ימות המשיח באופן כללי. וא"כ שפיר מובן מה שהוכרח הרמב"ם לפרשו שלא כפשוטו, שהרי נתבאר לעיל (שם) שכל היעודים שנאמרו בקשר למשיח עצמו ופעולותיו, ועניינם הוא שינוי מנהגו של עולם - מפרשם הרמב"ם לא כפשוטם אלא שבאים לבאר שישורר אז בעולם מצב שיאפשר לקיים את התורה והמצוות. ולכן גם כאן, שהיעוד נאמר בקשר למלך המשיח עצמו, הוכרח הרמב"ם לפרשו שלא כפשוטו אלא ביחס לעיקר ענינו של משיח - שלא יוצרכו ישראל לעמול מאוד למצוא מחייתם אלא יגיע להם במעט עמל, כך שיהיו פנויים ללמוד תורה ולקיים המצוות.

[ויש להעיר שעד"ז הוא בשאר הדברים שאמר ר"ג בשבת (שם): "עתידה אשה שתלד בכל יום", ו"עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום", שגם עליהם הראה ר"ג לתלמידו דוגמאות מעולם הזה, ומשמע שהם כפשוטם, די"ל שלדעת הרמב"ם כל אלו משל הם, כי בפסוקים שמביא ר"ג כראי' על קיום יעודים אלו ("הרה ויולדת יחדיו" (ירמי' לא, ז), "ונשא ענף ועשה פרי" (יחזקאל יז, כג)) - מדובר על ביאת המשיח והפעולות שיהיו על ידו, וק"ל].

בין "עושים פירות" ל"יטענו פירות"

איתא בגמ' (סוף כתובות): "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל

שיטענו פירות, שנאמר (יואל ב, כב) כי עץ נשא פריו, תאנה וגפן נתנו חילם". ועד"ז איתא בתורת כהנים (בחוקותי כו, ד) "ומנין שאף אילני סרק עתידיים להיות עושים פירות, תלמוד לומר ועץ השדה יתן פריו".

אמנם, יש לדייק בלשונות חז"ל אלו, שכמה חילוקים יש ביניהם: א. בגמ' מדובר על "אילני סרק שבארץ ישראל" בלבד, ובתו"כ לא נתפרט שמדובר על א"י דוקא. ב. בגמ' הלשון היא "שיטענו פירות" ובתו"כ "עושים פירות", דהלשון "יטענו" פירושה שלא יהי' זה טבע העץ עצמו אלא שהפירות יהיו על העץ כמו משא הטעון עליו, שאינו שייך לאילן עצמו, משא"כ הלשון "עושים פירות" משמע שכן יהי' טבעם של אילני סרק.

וי"ל שבגמ' ובתו"כ מדובר על שני יעודים שונים, דבגמ' נאמר שעתידי לבוא זמן שבו אילני סרק יטענו פירות, ולא שכן יהי' טבע אילני הסרק שבזמן ההוא אלא זה יהי' נס מיוחד ש"יטענו" אילנות אלו פירות, וגם זה בארץ ישראל בלבד. משא"כ בתו"כ נאמר שעתידי להיות זמן שבו ישתנה הטבע של כל אילני סרק שבכל העולם ויתחילו לעשות פירות.

ויש לבאר ששני יעודים אלו הם בהתאם לשתי התקופות שנתבארו לעיל בארוכה:

בתקופה הראשונה לביאת המשיח, הנה כללות המצב בעולם כולו יהי' שלא "יבטל דבר ממנהגו של עולם", ולכן זה שאילני סרק יעשו פירות, יהי' זה - לדעת מ"ד זה בכתובות - בארץ ישראל בלבד, וגם זה באופן של "יטענו" - שלא ישתנה טבע האילני סרק לגמרי.

אך בתקופה השני', לאחר שישלם מלך המשיח פעולותיו, שאזי כללות המצב בעולם יהי' באופן של חידוש במעשה בראשית, אזי ישתנה טבעם של כל אילני סרק שבכל העולם להיות עושים פירות.